

Geçmişin Uçuşan Yaprakları...

Oğuz Tanındı

TAY'ın Doğumu...

'93 Kasım'ında, bir öğlenden sonra, Prehistorya Seminer Kitaplığı'nda, Savaş'la beraber bu projeyi ilk kez hayal ederken, içinden çıkıp-çıkamayacağımız konusundaki şüphelerimiz düşlerimiz kadar büyüktü. Daha sonra, konuşmanın ilerleyen aşamalarında, böyle bir proje için, özellikle Savaş'ın yıllardır bir pul koleksiyoncusu hassaslığıyla oluşturduğu birikimin ne derece değerli olduğu ortaya çıkmaya başladı. İşte o andan itibaren düşüncelerimiz, envanter, "*feuille volante*"¹, bilgisayar ortamı, her dönem için bir cilt, sponsor bulmak, *multimedia* CD hazırlığı, nasıl bir koordinat sistemi gibi gerekli-gereksiz ayrıntılarla, kitaplığın raflarına doğru uçuşmaya başladı. Arasına da olsa bu uçuşan düşünceleri, sağdan soldan bulabildiğimiz iki tarafı da dolu 3. hamur kağıtların kenarına/köşesine sabitlemeye çalışıyor, sistematik düşünmenin çok uzaklarındaki heyecanımızı dizginleyememenin sıkıntısıyla birbirimize kesintisiz öneriler fırlatıyorduk. Bu kaos 2.5-3 saat kadar sürdü. Bu süre sonunda kendimize gelmeye başladığımızda, birlikte bir iş yapabilecek olmanın sevinci, ortak çalışmanın —özellikle akademik dünyada— ne kadar meşakkatli olduğu konusundaki tedirginliğimize karıştı ama "işbaşı düdüğü"nü çalmamızı da hiçbir şey engelleyemedi.

Ertesi gün fakültede karşılaştığımızda biraz daha sakinleşmiş, hatta, işe bu proje konusunda bir rapor kaleme almakla başlamanın en doğrusu olacağı görüşünde birleşerek ayrıldık. Ayrılırken işin bu kısmını memnuniyetle üstlenebileceğimi belirttim ve 1.5 haftalık bir çalışmadan sonra TAY (Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri) Projesi'nin ilk iskeletini oluşturacak olan rapor ortaya çıktı. İşte Savaş'la çıkmaya karar verdiğimiz bu yolculuğun başlangıç öyküsü böyleydi ve geçmişi anlamaya çalışmak bizde bir kez daha tutku haline

¹ İstenildiğinde bütünden kopartılarak bağımsız birimler halinde de kullanılabilir bir yayın türü olan Fransızca'daki "*feuille volante*" terimine karşılık "uçuşan yapraklar" terimi tarafımızdan önerilmektedir.

gelmişti...

Daha sonra önceden hazırlanmış benzeri çalışmaların incelenmesi², bilgi fişlerinin elden geçirilmesi, elektronik ortamdaki veri tabanı tasarımı, görsel malzemenin kullanım yöntemleri, verileri güncelleme, kaynakçanın ana yapıyla bütünleştirilmesi gibi sorunların üzerine gitmeye, tek tek onları çözmeye başladık. Çalışma ilerledikçe iş karmaşıklaşıyor, sorunlar çözüldükçe yeni sorunlar ortaya çıkıyor ve Türkiye'deki neredeyse tüm işlerde olduğu gibi iş planı her iki haftada bir yeniden düzenleniyor, "dead-line" hep ileri atılıyordu. Ama istim kazanı sarmıştı bir kere: Bilgisayarlara veri girişi yapıyor, 1:100.000 ölçekli paftalardan planlar çizilip optik okuyucuyla elektronik ortama aktarılıyor, kaynakça elden geçiriliyor, haritalar üzerinde köyler, nehirler, yollar oturtuluyor, kısacası proje umduğumuzdan da iyi ve uyumlu yürüyordu.

Artık projeyi en yakınımızdaki meslektaşlarımıza açıklamanın ve onların fikir ve katkılarını almanın zamanı gelmişti. Proje çalışmaları başladıktan aşağı yukarı bir yıl sonra, bir Prehistorya Anabilim Dalı toplantısında —kod adı ATLAS olan— projeyi büyük bir heyecanla Prehistorya Anabilim Dalı üyelerine açıkladık. Hazırladığımız bir örneği toplantıya sunmanın ardından büyük bir çoğunluğun heyecanları gözlerinden okunuyordu. Hatta bazı arkadaşlarımızın işin bir yerinden tutabilmek için toplantı sonunu bekledikleri her hallerinden belliydi. O sırada bizi heyecanlandıran destek geldi: "Çocuklar, Yarımburgaz Paleolitiğiyle ilgili ne malzeme kullanmak istiyorsanız, hepsinden istediğiniz gibi yararlanabilirsiniz!" ... Bu katkının yalnızca Yarımburgaz'la ilgili olmadığı, Güven ağabeyin bu projede bizim arkamızda olduğunu anlamıştık. Bu sözler, bizi önerileri ile destekleyen diğer meslektaşlarımızın yanında, çalışmamızı sonuçlandırmamıza ayrı bir güç ve itki kattı.

Tay Tay Dedikleri...

Neydi bizi bu denli heyecanlandıran ve hemen işbaşı yapmamıza yol açan proje: Türkiye'deki arkeolojik yerleşmelerin, buluntu yerlerinin bir dökümünün / envanterinin ol(a)maması, öğrencilik yıllarımızdan beri arkeolojik çevrelerde sıkça konuşulan ama bir türlü gerçekleştirilemeyen bir olguydu. Böyle bir işe girişmek ise pösteki misali, göze

² Anlayış olarak benzer ama yaklaşım ve uygulama olarak farklı iki yakın örneği burada anmakta yarar görüyoruz: Birincisi, "Türkiye'deki yayınlarda adı geçen İlk Tunç Çağı (MÖ 3.000-2.000) buluntu yerlerinin haritasını ve yayın listesini kapsayan" ve Tübingen Üniversitesi'nde yayınlanan TAVO (*Tübingen Atlas das Vorderen Orients*); İkincisi ise *Maison de l'Orient* (CNRS) bünyesindeki iki ekip tarafından gerçekleştirilen ve GÖ 14.000-5.700 yılları arasında Yakın Doğu yerleşmelerini içeren ASPRO (*Atlas des Sites du Proche Orient*). TAVO içerdiği coğrafi sınırlar açısından TAY ile benzeşmekte ama Türkiye arkeolojisinin belirli bir dönemini kapsamaktadır. ASPRO ise Sina'dan Türkmenistan'a, Anadolu'dan Arap Yarımadası'na dek uzanan bir sınır içerisinde yukarıda sözü edilen dönemdeki 2000'e yakın yerleşmeyi içermektedir.

alınacak bir şey değildi. Her şeye rağmen “bir denemekte yarar var” diye düşündük ve projeye başlamadan önce şu saptamaları yaptık:

1. Anadolu ve Trakya’da insanoğlunun yerleştiği ilk dönemlerden yakın çağlara dek derli toplu ve ayrıntılı bir yerleşme ve kültür envanteri yoktur.
2. Bu bölgelerdeki uygarlıkların kültürel gelişimini başından sonuna dek inceleyebilmek için sistemli bir belge arşivi hazırlanmamıştır.
3. Anadolu ve Trakya kültürlerinin zamandizinsel süreç içerisinde birbirleriyle ilişkileri yeterince açık değildir.

Bu saptamalardan yola çıkarak bu projenin içeriğini ve biçimini belirleyen bazı pratik sonuçlar çıkarttık:

- Öncelikle, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde, bugüne dek gerçekleştirilmiş arkeolojik çalışmaların (Paleolitik’ten başlayarak), **yerleşme temelinde bir envanteri**, hem basılı hem de elektronik ortam için **hazırlanmalıdır**;
- Araştırma ve kazıları yıllar önce yapılmış buluntu yerleri, yerleşmeler böyle bir yayınla “**elektronik olarak koruma altına alınmalıdır**”;
- **Bu envanter**, yeni bulgular ortaya çıktıkça, iki ortamda da **güncellenebilmelidir**;
- **Bu yayın**, öncelikle arkeologlar, tarihçiler, yakın bilim dallarındaki araştırmacılar, arkeoloji ve tarih öğrencileri ve geçmişin anlaşılmasına önem veren tüm kişiler için **temel bir başvuru kaynağı olabilmelidir**.

Basılı Ortam

- Yayın her yerleşmenin karakteristik özelliklerini ve buluntu örneklerini içeren “**yerleşme fişi**” biçiminde olmalıdır (bak. Kullanım Kılavuzu);
- Verilerin, basılı ortamda belirli sürelerde güncellenebilmesi için farklı bir yayın tarzı uygulanmalı ve klasik anlamda cilt yapılmamalıdır: Bunun için “Uçuşan yapraklar” diyebileceğimiz, **istenildiğinde okurun/kullanıcının kendi düzenlemesini, sıralamasını yapabileceği, istediği fişleri/fiş gruplarını ana yapıdan koparıp kullanabileceği bağımsız yapraklardan oluşan** ve bir klasör içinde saklanabilen A4 formatında bir “**klasör-kitap**” üzerinde çalışılmalıdır;
- Arkeolojik yerleşmelerin yalnızca yazıyla değil **görsel malzemenin** de kullanılarak daha kolay anlaşılabilmesi için, her fişin arkasında (eğer hafif/araştırmacı tarafından yayınlanmış ise) o yerleşmeyle ilgili buluntular/buluntulardan bir seçme yer almalıdır;
- Kullanıcı bu yayını edindiğinde aynı zamanda **abone** olabilmeli, yayında

yer alan ve arkeolojik çalışmalar sonucu eklenecek olan yeni yerleşmeler, değişiklikler, düzeltmeler kullanıcılara olanaklar ölçüsünde belirli sürelerde ulaştırılabilir;

- Basılı yayın için dönemsel ayırlama klasörler biçiminde yapılmalı ve
 1. Klasör, Paleolitik/Epipaleolitik,
 2. Klasör, Neolitik,
 3. Klasör, Kalkolitik/İlk Tunç Çağları,
 4. Klasör, Orta Tunç ve Son Tunç Çağları,
 5. Klasör, Demir Çağları vd. türünden bir yayının düzeneği izlenmelidir;
- Bu çalışmanın öncelikle Türkçe, daha sonra İngilizce ve diğer dillerdeki sürümleri yayınlanmalıdır;
- Basılı malzeme güncellemesinin kolay ve hızlı yapılabilmesi için tümüyle bilgisayar ortamında hazırlanmalıdır;
- Zaman içerisinde **çeşitli ekler verilmelidir:**
Yerleşmelerle ilgili **katmanlı Türkiye haritaları**, hammadde (çakmaktaşı, obsidien vd.) yatak haritaları vd.,
Anadolu için **düzeltilmiş ¹⁴C tabloları**,
Yayında geçen terimlerin açıklamalarının ve görsel malzemenin (çizim, resim, fotoğraf vd.) yer alacağı bir **sözlük**.

Elektronik Ortam

Proje, başından beri tümüyle elektronik ortamda hazırlanmıştır. Veri tabanı, haritalama, çizim ve diğer girdiler bilgisayarlara yapılmış, gerektiğinde verilerin farklı ortamlara dönüştürülebilirliği göz önüne alınmıştır.³

Basılı malzemenin hazırlanmasından sonra bu çalışmanın çokluortama (*multimedia*) aktarılması, bu aktarım sırasında metin, çizim, haritaların yanısıra hareketli görüntü, ses ve filmlerin eklenmesi düşünülmüş, Mac ve IBM uyumlu CD (*compact disc*) olarak üretilmesi tasarlanmış ve bu konuda çalışmalarımız başlamıştır.

Bir diğer düşüme ise bu veri havuzunu İnternet'e açabilmek ve Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri'ni bilim dünyasının ve tüm ilgililerin kullanımına sunmaktır. İnanıyoruz ki İnternet artık bilimsel yayıncılık açısından da kaçınılmaz bir yakın gelecektir. Ülkemizde de

³ Projenin üretimi sırasında:

- Donanım olarak: Apple® Macintosh™ LC, LCIII ve PowerBook 540™ bilgisayarları, 500'er MB [megabyte] iki sabit disk (Quantum™ ve Fujitsu™), optik okuyucu olarak HP ScanJet IIc™ (300 dpi [dot per inch], flatbed), HP DeskWriter 500c™ (300 dpi, mürekkep püskürtmeli), HP LaserJet 4MP™ (600 dpi, lazer) yazıcıları kullanılmıştır.
- Yazılım olarak: Veri tabanı uygulamaları için Claris® FileMaker Pro 2.1, raporlama ve anahat için More© 3.1, sözcük işlem için WriteNow© 4.0, Türkçe yazım denetimi için Kılavuz™ 1.1.2, görüntü işleme ve çizim için Adobe Photoshop™ 3.0, Aldus® SuperPaint® 3.5, Claris® MacDraw II 1.1, tablolar için Microsoft Excel®, haritalama için MapMaker© 4.0 kullanılmış birçok yardımcı yazılımdan da destek alınmıştır.

bilgisayar ađları alt yapısının sađlıklı biçimde kurulabilmesi bizim bu dűşűműzű gerçekteşirebilmemizde temel etmen olacaktır.

“Bu iş size mi kaldı?”

Böylesi bir işe girişirken bunun zorluklarının ve bu kapsamda bir projenin öncelikle bir örgütlenme, sistemli çalışma ve mali kaynak işi olduğunun bilincindeydik. Altından kalkıp kalkamayacağımızdan da çok fazla emin değildik. “Bir işe başlamak o işin yarısıdır” sözünden de güç alarak çalışmaya giriştik ve bu elinizdeki klasörü ortaya çıkardık. Bununla da kalmadık, ikinci ve üçüncü klasörlerin hazırlıklarına büyük bir hızla başladık.

Önemli bir noktayı vurgulamak istiyoruz: Bu tür derleme, belgeleme çalışmalarında her zaman için birçok eksik/yanlış bulunabilir. Verilerin yoğunluğu, dağınıklığı; özellikle Paleolitik/Epipaleolitik araştırmaların/kazıların büyük bir bölümünün farklı arkeolojik yöntemlerle yapılmış olması; yayınların ve yayınların içerdiği görsel malzemelerin yetersizliği; Türkiye’deki sürekli değişen siyasal rűzgarlara ayak uyduran bölge, il, ilçe, köy isimlerinin hızlı değişimlere uğraması ya da çalışma yöntemimizdeki olası aksaklıklar bu eksik ve yanlışların oluşmasının nedenlerinden bazılarıdır.

Burada TAY’ın bir avantajı, bu eksik ve yanlışların bizler ve kullanıcılar tarafından yayınların aslına ulaşarak ve fişlere müdahale edilerek her an düzeltilebilir olmasıdır. Dileđimiz, kullanıcıyla karşılıklı etkileşim içerisinde olan bu veri havuzundaki eksiklerin bizlere sürekli bildirilmesi ve yapısı itibarıyla kolay müdahale edilebilir / geliştirilebilir olan TAY’ın yeni sürümlerinde bu düzeltmelerin yer alabilmesidir.

Ve sonuç olarak, yukarıda çizdiğimiz ilkeler doğrutusunda, yayınlardan yola çıkılarak hazırlanmış bilgi fişleri ve ortalama bir bilgisayar sistemi ile, böyle bir çalışmanın kotarılabileceğine, bu tür bir yayınlara hatalarımızın sonradan daha rahat düzeltilebileceğine karar verdik ve şunu dedik:

Evet! Bu iş bize kaldı...